

Jaunatklātie Ciblas Trukšānu pilskalni

Pēdējos trijos gados Latvijā ir noticis pilskalnu jaunatklāšanas sprādziens. Tas ir saistīts ar aerolazerskenēšanas materiālu publisku piekļuvi, kas ļauj arī attālināti pārlūkot plašas mūsdienu Latgalē cilvēku pamestas un krūmiem aizaugušas teritorijas. Ciblas pagasta Trukšānu gadījumā gan nevar runāt par ļaužu pamestu teritoriju; tieši otrādi – pilskalni ir atklāti līdzās lielākai apdzīvotai vietai Felicianovai.

Atklājuma gaita bija sekojoša:

2019. gada 24. maijā Nacionālās kultūras mantojuma speciālists Raimonds Rozenvalds aerolazerskenējuma pie Felicianovas ievēroja divas vietas, kur it kā varēja saskatīt pilskalnu raksturīgos reljefa pārveidojumus – grāvju, vaļņus un terases.

2019. gada vasarā, 9. jūlijā, vieta tika apsekota, un te tiešām tika konstatēti veseli divi vāji veidoti, tomēr neapšaubāmi pilskalni.

Pilskalni atrodas viens otram līdzās Ludzas jeb Ilzas upes kreisajā krastā, aptuveni ziemeļrietumu rietumu – dienvidaustrumu austrumu virzienā orientētā kauprē starp Lielo Trukšānu, Morozovkas un Tumovas sādžām ap 700 m uz ziemeļrietumiem no Felicianovas. Minētā kaupre paceļoties un nolaižoties turpinās vairāku desmitu kilometru garumā, un tajā dažādās vietās atrodas vairākas labi zināmas senvietas: (no rietumiem uz austrumiem) Ludzas viduslaiku pils, Ludzas Odukulns – senkapi, Jurizdikas pilskalns, Jurizdikas akmens laikmeta apmetnes Jurizdikas ragā, Ciblas Ķīšukalns – pilskalns ar plašu senpilsētu, Ciblas Kapu kalns – pilskalns, Cib-

Trukšānu pilskalns II - priekšplānā,
Trukšānu pilskalns I - aiz tā.

las Djatlovkas kalns – Latvijā lielākais latgaļu uzkalniņu kapulauks u.c..

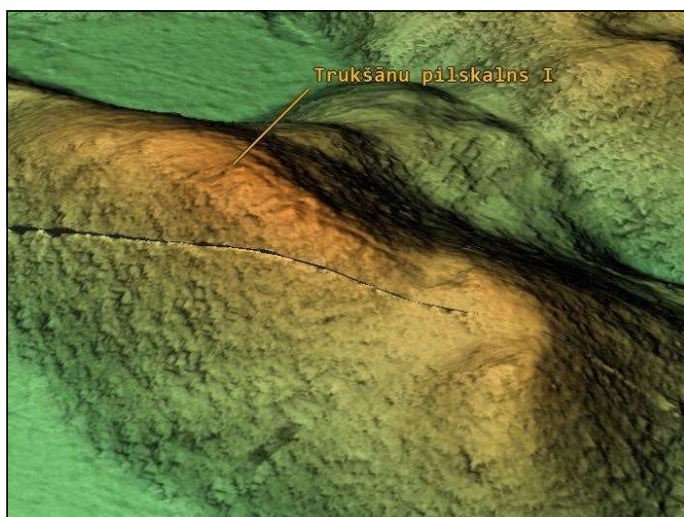
Pilskalni nosaukti pēc tiem tuvākās Trukšānu sādžas vārda. Lai atšķirtu pilskalnus, tad par Trukšānu pilskalnu I nosaukt austrumu puses apcietinājums, bet par Trukšānu pilskalnu II - rietumu puses apcietinājums. Attālums starp abiem pilskalnām ir ap 100 m.

Trukšānu pilskalns I (attēlā) atrodas kaupres augstākajā vietā tuvāk Tumovai un Felicianovai. Te priedēm apaugusi kaupre ir īpaši stāva dienvidu pusē – pret Ludzas upi, kur tagad ir uzpludinātais Felicianovas elektrostacijas ezers. Pretējā pusē kaupre ir ap 20 m augsta; tur tās pakājē ir purviņš. Pilskalna vietā kaupre sarakāta daudziem dažāda laika un nozīmes II Pasaules kara laika rakumiem, kas liedz precīzāk uztvert senos pilskalna nocietinājuma veidojumus. Var spriest, ka Trukšānu pilskalns I nav bijis veidots, jūtami mainot reljefu. Austrumu

pusē kaupre nodalīta ar apmēram 4 – 5 m dziļu dabisku ieplaku. Lai arī ieplaka atrodas tikai 20 m no pilskalna nocietinājumiem, nav skaidrs, vai tā tieši būtu izmantota pilskalna koka būvju drošības pastiprināšanai. Uz rietumiem no dabiskās ieplakas pilskalnu sāk iezīmēt nepilnu pusmetru augsts vāji veidots, bet noteikti – mākslīgs valnītis, tālāk ir ap metru dziļš puslokveida grāvis, tad ap metru augsts puslokveida valnis. Tos visus šķērso par apmēram metru zemē iegrauzies sena ceļa vāga, kas, šķiet, tāda veidojusies jaunākos laikos, tomēr iespējams, ka šīs vāgas vietā ir bijusi arī senā ieeja pilskalna nocietinājumos. Te visur – gan vaļņos un grāvjos, gan plakumā, gan nogāzēs – ir dažādi rakumi. Pilskalna rietumu gala grāvji un vaļņi ir nenoteiktāki. Iespējams, tie sapostīti un pielīdzināti ar dažādiem kara laika un citiem rakumiem, kuru te ir visai daudz, tomēr

pilskalna senā nocietinājumu līnija ir nojaušama. Te, tāpat kā pretējā pilskalna pusē, to norobežo divi grāvji un valnis pa vidu. Lielākais grāvis varētu būt ap metru dziļš, valnis attiecīgi tikpat augsts. Kaupres ziemeļu nogāzē abi grāvji pārveidojas par divām vāji iezīmētām terasēm, kas gan nav izsekojamas visas nogāzes garumā. Augšējā terase atrodas ap 2 m, apakšējā – ap 4 m zem pilskalna izlīdzinātā plakuma līmeņa. Terasēs ir vairākas lielas rakumu bedres. Šādi norobežotais pilskalna plakums, kur kādreiz atradies no koka veidots nocietinājums, ir ap 40 m garš un ap 15 m plats. Ap 10 m uz rietumiem no Trukšānu pilskalna I nocietinājumiem, tieši ar tiem nesaistoties, ir lēzena ap 5 – 6 m dziļa dabiska ieplaka.

No dienvidu puses pilskalna rietumu galam aplicas sen iebraukta un tagad aizaugusi ceļa vāga, kas nolaižas uz leju pa pilskalna ziemeļu nogāzi. Pilskalna nocietinājumi, kas veidoti vieglā smiltis zemē, sapostīti dažādiem, īpaši jau pret Ludzas upi vērštiem II Pasaules kara rakumiem. Senajām dzīvesvietām raksturīgais kultūrslānis pilskalnā nav ieraugāms. Pilskalnā vietām redzami pilskalnos nereti augošie kārpainā segliņa krūmi.

Jaunatklātie Ciblas Trukšānu pilskalni

Trukšānu pilskalns II (attēlā), kas apaudzis lapu un skuju kokiem, atrodas tajā pašā kauprē tuvāk Lielajiem Trukšāniem, ap 100 m uz rietumiem no Trukšānu pilskalna I. Pret dienvidiem kaupre te stāvi nokrīt pret Ludzas upi un ir pārdesmit metrus augsta. Pretējā pusē kaupre par apmēram 20 m nokrīt pret nelielu, senos laikos nogrāvjotu, tagad krūmiem aizaugušu purviņu.

Austrumu pusē kaupre, veidojot pilskalna nocietinājumus, pārdalīta ar tikko jaušamu grāvja priekšā uzņemtu valnīti; pats grāvis ir ap metru dziļš, šķērso visu kaupri un iesliecas abās kaupres nogāzēs. Pilskalna šī gala nocietinājumi ir visai vāji un nenozīmīgi. Te pie grāvja ir vairāki caurmērā ap metru lieli akmeņi.

Pretējā rietumu pusē Trukšānu pilskalnu II norobežo dabiska pāržmauga; vēl tālāk uz rietumiem kaupre paliek ļoti šaura. Šīs pāržmaugas austrumu malā ir uzņemts ap 1 – 1,5 m augsts valnis.

Tālāk virzienā uz austrumiem (respektīvi uz pilskalna plakuma pusi) ir

izrakts ap 1 – 1,5 m dziļš izteikts puslokveida grāvis; tad seko ap 1 – 1,5 m augsts aprakums jeb stāvinājums, kura augšpusē ir ap 3 – 4 m plata izlīdzināta terase; tad ap 1,5 – 2 m augsts aprakums jeb stāvinājums. Nocietinājumu sistēmas gali izbeidzas kaupres abās stāvās ziemeļu un dienvidu pusēs nogāzēs, kur terases nav veidotas.

Pilskalna rietumu gals atšķirībā no pretējā austrumu gala ir nocietināts daudz pamatīgāk. Šī ir vieta, kur Trukšānu pilskalnu mākslīgais pārveidojums ir redzams vislabāk.

Trukšānu pilskalna II plakums (ap 80 m garš un ap 20 m plats) ir izlīdzināts, tā malās pret Ludzas upi ir vairākas, šķiet, II Pasaules kara laika rakumu bedres.

Pāri pilskalnam ved zemē ieagrauzusies taciņa; ieagrauzums ir īpaši jūtams rietumu gala nocietinājumos. Iespējams, taciņa iezīmē kādreizējās ieejas vietas. Ne pilskalna plakumā, ne nocietinājumos kultūrslānis nav jaušams; visur ir smilts zeme. Pilskalna plakumā, kur lielākā daudzumā aug pilskalniem raksturīgais kārpainais segliņš, zem ar saknēm izgāztas priedes bija redzams, ka pat velēnas kārtā te ir plāna un smilšaina.

Vietējie aptaujātie ļaudis par pilskalniem pie Trukšāniem neko nezina. Tomēr tagad, kad Trukšānu pilskalni ir lokalizēti, var ar nedaudz savādāku skatu paskatīties uz pieminekļu pētnieku agrākajām darbībām, un sāk likties, ka vietējie ļaudis par pilskalniem agrākos laikos tomēr ir zinājuši.

Tā 1924. gadā mākslinieks un skolotājs Oskars Kalējs, vēlākais Daugavpils muzeja dibinātājs un pārzinis, muzeja kolekciju glābējs, īsā ziņojumā tikko dibinātajai Pieminekļu valdei rakstīja, ka Ciblas pagastā pie Kalniņu mājām ir kalns, kas saukts pilskalniem raksturīgā vārdā par Piltiņu kalnu, un tam ir pilskalna pazīmes. Šķiet, ka pats O. Kalējs te nebija bijis, bet par Piltiņu kalnu viņam būs stāstījis kāds cits. Drusku mulsinoši ir tas, ka pilskalnus par Piltiņu kalniem vairāk tā sauc Vidzemē, bet ne Latgalē. Pamatojoties uz O. Kalēja sniegtajām ziņām, šo Piltiņu kalnu pie Ciblas Kalniņu mājām 1947. gadā mēģināja atrast pieminekļu aizsardzības speciālists Kārlis Rozītis. Vietas meklējumos viņam bija palaimējies ierasties tieši uz vietējo ciema padomju priekšsēdētāju un dzirnavu vadītāju sapulci, tomēr neviens no šiem it kā zinošajiem vietējiem ļaudīm ne Piltiņu kalnu, ne Kalniņu mājas nezina. K. Rozītis domāja, ka Piltiņu kalns būtu vienādojams ar Pilcenes kalnu pie Ludzas upes, kas savu nosaukumu droši vien bija guvis no Felicianovas muižas. Aprakstot šo kalnu, K. Rozītis minēja, ka tas atrodas lielceļa malā, ir samērā augsts, apkārtnē populārs, bez jebkādam pilskalna pazīmēm, vairākus hektārus liels, apaļš, nolaidens un tiek apstrādāts.

Trukšānu pilskalni kā tādi raksturīgi Latgalei. Tie iekārtoti vienā kauprē netālu vienam no otra jau no dabas labi norobežotā vietā. Nocietinājumi visumā nav bijuši īpaši spēcīgi veidoti; kultūrslānis ne vienā, ne otrā pilskalnā nav konstatēts, kas liecinātu, ka pilskalni nav ilgstošāk apdzīvoti. Trukšānu pilskalni, aizlīdzinot senos kalnu pārveidojumus, lielā mērā ir saposīti ar jaunāku laiku, galvenokārt II Pasaules kara raku-

Skaidrs, ka šis nav tas kalns, kur tagad konstatēti pilskalni. Skatot tagad pieejamās kartes, var redzēt, ka Trukšānu pilskalnam I tuvākās tiešām ir Tumas sādžas Kalniņu mājas. Ja tas tā, tad varbūt O. Kalējs 1924. gadā tiešām no ļaudīm, kas zināja par pilskalnu un kas to sauca par Piltiņu kalnu, bija kaut ko dzirdējis. Kā zināms, Latgalē viensētu nosaukumi īpaši netiek lietoti, pat kaimiņi ne katru reizi zina, kā oficiāli saucas otra māja, tāpēc nebūtu nekāds brīnums, ka tādas Kalniņu mājas 1947. gadā arī vietējie ļaudis varēja nezināt.

Kādas jaunas zināšanu druskas par Trukšānu pilskalniem sniedza Ciblas novadpētnieks Valentīns Edmunds Klešņiks, kurš ir grāmatu “Ciblas novads” I un II autors. Vēl nezīnot par pilskalniem, V. E. Klešņiks bija rakstījis, ka kalns, kurā atrodas Trukšānu pilskalns I, saukts par Baznīcas vai Geļas kalnu. Geļas kalns tāpēc, ka kādreiz tas piederējis Geļai, bet nosaukums Baznīcas kalns varētu liecināt par kādu seno svēto vietu, kas varētu būt saistīta ar Kozlovsku Kapu kalnu – pilskalnu, kas atrodas ap 1,5 km uz austrumiem no Trukšānu pilskalniem. V. E. Klešņiks domāja, ka sādžas nosaukums Tumo-va varētu būt saistīts ar katedrāles vai baznīcas vārdu *domus*.

Vēl kādu niansi šajos pārspriedumos ienesa felicianoviete Irēna Okuņeva, kas ap 2000. gadu bija literāri apstrādājusi vairākas vietējās teikas. Vienā no tām starp citu, garām ejot, minēta arī kāda senā pils kaut kur pie Felicianovas un Ludzas ezera. Zīnot, ka senās pils bija celtas pilskalnās, varbūt arī teikā bija saglabāta kāda atmiņa par Trukšānu pilskalniem.

Pilskalnu datējums un kultūrpiederība nav zināma.

Tiek vispārinoši uzskatīts, ka šādi pilskalni Latvijā un Latgalē parādījās lielās tautu staigāšanas laikā t.i. m.ē. I g.t. vidū. Tas bija ar militārām sadursmēm bagāts laiks. Tad šādos labi nocietinātos pilskalnās patvērās briesmu brīžos, bet ikdienā ļaudis tur nedzīvoja.

Prof., Dr. Juris URTĀNS